

BAHAR GÖKPINAR
Müphem Bir Kadının Feminist
Biyografi ile Kurgulanışı:
Ayşe Leman Karaosmanoğlu

BAHAR GÖKPINAR 1979'da İstanbul'da doğdu. 2000 senesinde İstanbul Üniversitesi Adalet Yüksek Okulu'nda önlisansını bitirdikten sonra lisansını Yeditepe Üniversitesi'nde, yüksek lisansını İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, tarih alanında tamamladı. Tezgâhtarlıktan editörlüğe, fakülte sekreterliğinden çevirmenliğe kadar pek çok iş yaptı. Yeditepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışan Gökpinar, Bilkent Üniversitesi'nde Türk Edebiyatı doktorası yapıyor. Hayat anlatısında metodolojik sorunlar, biyografik malzemenin kurgulanışı/tarihsel olarak algılanışı, feminist biyografi/tarihyazımı, özel arşivlerin ve resmî olmayan belgelerin sosyo-kültürel tarihyazımında etkili kullanımı ve edebiyatta erkeklik kurgusu ile ilgili çalışmalar yapıyor, yayımlıyor.

İletişim Yayınları 2196 • Araştırma-İnceleme Dizisi 363

ISBN-13: 978-975-05-1806-5

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Ümran Küçükislamoglu

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Yakup Kadri Karaosmanoğlu Arşivi

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Merve Öztürk

DIZIN Gözde Kio

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

BAHAR GÖKPINAR
Müphem Bir Kadının Feminist
Biyografi ile Kurgulanışı:
Ayşe Leman
Karaosmanoğlu
Bir Sefirenin
Özel Arşivine Yolculuk

“– Kim bilir? dedi erkek. Orasını hiç bilemeyeceğiz.
Cins kediler ölüsünü göstermezler...
Karısının üstünden uzanıp gece lambasını söndürdü.”
– N. CUMALI, *Kaybolan*, 1956

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
SUNUŞ.....	15
Giriş	19
BİRİNCİ BÖLÜM	
Biyografin Bulgusu; Tarihin Kurgusu: Hayat Anlatısında Yöntem ve Feminist Biyografi	29
İKİNCİ BÖLÜM	
Leman Hanım'ın Arşivindeki Saklı Dünya "Kusurum Karanlık Tarafımdır ve Asıl Tarafım da Budur"	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Biyografin Öznesi: Bir Kadın Olarak Leman Hanım Tarihin Nesnesi: Bir Sefire Olarak Leman Karaosmanoğlu	65
Sonsöz	101
EKLER	103
ALBÜM	121
KAYNAKÇA.....	135
DİZİN.....	143

ÖNSÖZ

Biyografi, otobiyografi, hatırat, günlükler, sözlü tarih çalışmaları günümüzde çokça yayımlanır oldu. Bu kişisel anlatılar Batı'da her zaman yaygındı, ama Türkiye'de gerek özel hayatın mahremiyetine verilen önem, gerekse bireyleşme sürecinin gecikmesi, bu türlerin yaygınlaşmasını olabildiğince ertelettirdi. Son yirmi yılda insanların Türkiye'de geçmiş hakkında daha rahatça konuşulabilir olmasıyla birlikte, bu çeşitli metinlerin sayısı da hızla artmaya başladı. Başta siyasi korkular olmak üzere çeşitli sebeplerle birçok belgeyi, hatırayı saklı tutmayı nice yıllar boyunca tercih edenler ellerindekileri, bildiklerini, sakladıklarını kamuya açmaya başladılar.

Biyografi türünün kökleri Eski Yunan'a kadar uzanıyor, ama Avrupa'da asıl önem kazandığı dönem Aydınlanma Çağı'dır. Bu çağda olguların, gerçekliğin daha çok önemsenmesiyle, biyografi türü, gerçek hayat olgularına dayanan bir tür olarak değer kazanmıştı. Akıl çağının öncesinde insan yaratılışının değişmezliğine inanılırken, bu dönemle birlikte insanın, değişen dönüşen bir varlık olduğu kabul edilme-

ye başlar. Böylece bir insanın birey olması, kendi hayatını kurması, kendi gücüyle başarı kazanması ayrı bir değer kazandı. Biyografi bu önemli, başarılı, sivrilmiş bireylerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı bir türdür; o yüzden toplumun gözünde ayrı bir değer taşımıştır. Batı'nın kültürü, yetiştirdiği önemli kişilerin hayatlarının yazılmasını, bu seçkin kişilerin genç kuşaklara örnek olmasını, bu yöndeki edebiyatı özendirilmiş gibidir.

Gelgelelim, günümüzde biyografi yazarlığı çok önemsenmekle birlikte, biyografi yazımı hakkında yayımlanan, biyografi yazımının sorunlarını, zorluklarını tartışan çalışmaların sayısı çok değil. Biyografilerin içeriği üzerinde durulmuş, ama bu metinlerin nasıl yazıldığı, daha doğrusu nasıl kurgulandığı, anlatılan hayat hikâyesinin hangi amaçlarla kaleme alındığı, yazarın gerçekliği yeniden kurgularken nasıl bir strateji benimsediği konuları pek sorgulanmamıştır. Biyografi okuyucusunun dikkati, hayatı anlatılan kişinin yaşadıkları, daha doğrusu, metinde sunulduğu şekliyle yaşadıkları olaylar üzerinde toplanır, dolayısıyla anlatılan şeyler tarihî, nesnel olgular gibi görünür ona. Metinde söz konusu edilen tarihî ve toplumsal olaylar başka araştırmacılara yeni kapılar açabilir; ama çoğu kez, yazılanların bir yazarın, yani biyografi yazarının görüş açısına göre düzenlenmiş, kurgulanmış bir geçmiş olduğu görmezden gelinir.

Bu yüzdendir ki, Batı'da 20. yüzyıl başlarında biyografi yazımı büyük ölçüde değişmiştir. Olgulara verilen önem gitgide azalmıştır. Nietzsche'nin dediği gibi, olgular tek başına, kendi ivmesiyle varlık kazanmaz; tersine, belli bir zaman-ortam içinde farklı anlamlar kazanır. Bir biyografi metninde de, olgular daima bir yazarın bakış açısından süzülerek gelir bize. Bu nokta fark edilince, şu kaniya da varılmıştır: Biyografi bir bireyin hayatına yansıyan önemli olayların listesi olmamalıdır. Biyografi denen tür bir insanın mahremiyetine

daha çok girmeli, bilinmeyen yahut az bilinen yönlerine ışık tutmalıdır. Küçük ayrıntılardan yola çıkarak, o kişiyi bizim gözümüzde canlandıran kimliğin arkasındaki kişisel, öznel tutumları bizim için görünür kılmalıdır. 20. yüzyıl asıl bunu önemsemiştir. Burada unutulmaması gereken en önemli nokta, her biyografi yazarının kendi kahramanının hikâyesini anlatıyor olmasıdır. Aynı kişinin biyografisini birden çok kişi yazabilir; bu yüzden aynı insan ayrı dönemlerde değişik kalemlemlerle değişik bir gözle tanıtılabilir. Yazarlar benzer kaynakları kullanabilirler, ama ellerinde bulunan malzeme – mektuplar, hatıralar, başkalarının anlattıkları hikâyeler– yazarın elinde yeniden şekillenir; çünkü her yazar hangi olayları alıp hangileri üzerinde durmayacağına, hangi olaylara daha çok ağırlık vereceğine kendisi karar verir. İşte bu yüzden, her biyografide yeni bir hayat hikâyesi okuruz.

Tarihin de bir kurmaca olduğunu biliyoruz. Tarihçi de birtakım olgulara dayanarak (tabii, başka birtakım olguları da konu dışı bırakarak) *kendi* tarihini yazar. O da bir hikâye anlatır yani. Fakat tarih soyuttur. Geçmiş merak eden okur biyografilerin somut, daha sahici, gerçeğe daha yakına inarak bu türe daha çok ilgi duyabilir. Şöyle de denebilir herhalde: Böyle okurlar, biyografiler üzerinden ulaşmak istemişlerdir tarihe. Tarihte gizli kalmış, hakkında bir şey yazılmamış, üstü örtülmüş gerçeklere tek tek bireylerin hafızası, bireylerin özel “arşivleri” üzerinden ulaşılacağına inanmışlardır onlar. Oysa burada da çıplak hakikat diye bir şey yoktur; anlattığınız hikâyeye her zaman sizin algınıza, yorumunuza, dahası uyandırmak istediğiniz izlenime dayanır.

Kısaca değindiğim bütün bu etmenler, biyografileri gerçekler hakkında nesnel bilgiler edinebileceğimiz güvenilir kaynaklar olarak görmemizi zorlaştırır. Öte yandan tarihî gerçeklere dayanan bir anlatı olması gereken biyografi, kul-

landığı anlatım stratejileri ve teknikleri dolayısıyla edebiyatın bir parçasıdır. Edebiyatla tarihin (hatta sosyoloji, psikoloji gibi daha başka bilimlerin de) harmanlandığı bir türdür biyografi.

Bunları belirttikten sonra bir noktayı daha göz önünde tutmak gerekir. Biyografi türü de otobiyografi gibi daha çok erkek hayatı üzerinde odaklanmıştır. 20. yüzyılda feminist hareketlerin hızlanması, daha sonra da kadın araştırmalarının gelişmesi ile otobiyografisini yayımlayan ya da biyografisi yazılan kadınların sayısı artmıştır. Bahar Gökpnar'ın incelemesi bu yöndeki çalışmaların uyandırdığı ilginin ürünü...

Müphem Bir Kadının Feminist Biyografi ile Kurgulanışı: Ayşe Leman Karaosmanoğlu birçok soruya cevap vermeye çalışan çok yönlü bir çalışma. Bu kitap Bahar Gökpnar'ın Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yazdığı yüksek lisans tezi- ne dayanıyor. Kitabın dikkati çeken ilk özelliği adı. Biyografinin bir kurgu olduğunu kitaba daha başlamadan ilan ediyor bu ad. Bütün metinde de, kurgulama işleminin ister istemez yol açtığı sorunların hangi bireysel kararlarla çözüldüğü konusu işleniyor. Bahar Gökpnar bir yandan Leman Karaosmanoğlu'nun biyografisini yazıyor, bir yandan da hem biyografi metninin sorunlarını tartışıyor hem de tartıştığı sorunlardan yola çıkarak kendi Leman Karaosmanoğlu anlatısını nasıl kurguladığını, seçip ayıklamalarının gerekçelerini veriyor.

Leman Karaosmanoğlu, ilk duyuşta herkesin tanıyabileceği bir kişi değil. Sadece soyadı bir fikir uyandırabilir. Aslında biyografisi yazılan yahut otobiyografilerini yazan kadınların pek çoğu öyledir. Fakat yine pek çoğunun biraz kurcalayınca önemli kişilerin yanında bulunmuş, önemli olayları gözlemlemiş kadınlar oldukları ortaya çıkar. Bu açıdan çok önemlidirler. Leman Karaosmanoğlu'nun da Cumhuriyet dönemi uygulamalarının merkezinde yer alan kişiler-

le yakın ilişkileri olmuştur. Leman Karaosmanoğlu Osmanlı mutasarrıfı Mehmed Asaf Paşa'nın kızı, Türk siyasi tarihinin önemli isimlerinden gazeteci ve milletvekili Burhan Belge'nin kız kardeşi, Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun karısıdır.

Onun Cumhuriyet tarihinde bir kimlik kazanmasının sebebi hayatındaki erkeklerdir diye düşünülebilir. Fakat bu onun gizlemeye çalıştığı bir şey değildir. Hayatındaki erkeklerin önemini bilir. Ölümünden sonra yeğeni Murat Belge tarafından Bilgi Üniversitesi'ne verilen terekesinde bu iki erkeğe, özellikle de kocası Yakup Kadri ile mektuplaşmalarına geniş bir yer ayırdığını görüyoruz. Kocası ile çıktığı seyahatlere dair notları ile sefire olarak katıldığı toplantıların kayıtları da bu kişisel tarihin nasıl oluşturulduğunu gösteriyor.

Bununla birlikte, Leman Hanım, Yakup Kadri'nin karısı ve Burhan Belge'nin kardeşi olmanın ötesinde de ilginç bir kişiliktir. Osmanlı döneminin son yıllarında doğan bu kadın, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte öncü olan okuryazar kadınlardan biridir. İyi bir öğrenim görmüş, toplumsal sorunlara her zaman ilgi duymuştur. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında yetişen Leman Hanım'ı Türk modernleşmesinin öncülerinden biri saymalıyız. Nitekim Bahar Gökpınar onun biyografisini yazarken, feminist bir çizgi çekmek ve o dönemde yaşayan bir kadının kimliğini ortaya çıkarmak ihtiyacını duymuş. Böylece gereksiz bir toplumsal-tarihî arka plan vererek bir tarihî bilgiler yığını altında Leman Karaosmanoğlu'nun kişiliğinin ezilmesini önlemiş. Böylelikle öznelinin erkek olduğu bir tarihî malzeme içinde Leman Hanım'ın bireysel dünyasının ipuçlarını keşfetmeyi önemsemiş ve bunu başarmış.

Bahar Gökpınar, "Kaynaklarıma mahkûm olmadan yürümeye çalıştım," diyor. Biyografi yazımı açısından son derece önemli bir tavır bu. Her yazar aynı kişinin hayatından bir

başka kahraman çıkarabilir. Bu kitap da Bahar Gökpınar'ın Leman Karaosmanoğlu'sudur. Kanımca bu çalışmayı daha bir anlamlı kılan şey, kimliğin tarihî-toplumsal doku büsbütün ihmal edilmeden ama daha çok kadın kimliği öne çıkarılarak kurgulanmış olmasıdır.

Otobiyografik metinlerde gördüğümüz bir şeyi burada da gördüğümüzü bilmek lazım. Leman Hanım “evrak-ı metrukesinin” başkalarına sunulacağını varsaydığı ya da bunu beklediği için, gün ışığına çıkmasını istemediği malzemeyi yok etmiş, bir çeşit otosansür uygulamıştır. Ben bunu başka bir kaygıya değil, ailesini koruma içgüdüsüne bağlıyorum. Kocası bir gecede Tiran Büyükelçiliği'ne sürülen, kardeşi Yassıada'ya, yeğeni hapse gönderilen bir kadın için bu durum belki de kaçınılmaz bir tercihti.

Son olarak bir soru daha akla gelebilir. Bu kadar güzel mektup yazan bir kadın niye kendi hayat hikâyesini yazmamıştır acaba diye düşündüm. Bütün bilgisine ve özel hayatındaki bütün cesaretine rağmen, kamusal alanda kendi başına var olmaktan çekinmiş olsa gerektir sonucuna vardım. Leman Hanım Atatürk'e verdiği bir cevapta, “Nerede öbür hanımlar? Sadece birkaç hanım mı inkılapta öne atılacak,” derken, o dönemde yazmaya başlayan birkaç kadından biri olmak yerine, yakınındaki öncü erkeklerden birinin yanında yürüyen bir kadın olmayı tercih ettiğini söylemiş olmuyor muydu... Elinizdeki kitap, bütün bu konuları ayrıntılı bir biçimde işliyor.

NAZAN AKSOY

SUNUŞ

Yaşamımız boyunca, ruhsal ve fiziksel anlamda pek çok şey biriktiriyoruz... Ölümümüzle birlikte, özellikle ruhsal terekemizin büyük bir kısmı bizimle birlikte sır oluyor... Bunun sebebi gayet açık: Benliğin mahremiyeti! Öte yandan bütün bu sakla(n)ma dürtüsüne inat, dünyadaki varlığımızı ispatlamak istercesine geride bir iz bırakmak ve yaşam tanıklığımızı ifşa etmek arzusu ile yanıp tutuşuyoruz. İşte tam da bu amaçla inandığımız gerçekliği topluyor, biriktiriyor, seçiyor ve hatta onu değiştiriyoruz. Ayşe Leman Karaosmanoğlu da böyle insanlardan biri...

Bundan beş sene evvel, ardında özel bir arşiv bırakan Leman Hanım hakkında bir yüksek lisans tezi yazmam önerildiğinde, kendime sorduğum cevapsız soruların başında, bir kadının özeline ne kadar ve nasıl dahil olabileceğim vardı. Leman Hanım'ın geride kalan izi son derece zengin ve fakat bir o kadar da karmaşık bir malzeme yığını içerse de, bu terekenin kullanılması başka bir sorunsal gündeme getirmişti benim için. Doksan altı senelik ömrünün tüm şahitliğini sunmak ama yine de müphem olmak isteyen bu kadı-

nın arşivindeki belgelerin tanıklığı ile benim (bir biyografın) o belgelere yüklediğim anlam arasında nasıl bir mutabakat olacaktı, olabilir miydi, olmalı mıydı? Bu sorunsaldan yola çıkarak, tarihyazımı/hayat anlatısı ve kaynaklar arasındaki ilişkinin kurgusal boyutuna geçmeyi tercih ettim. Feminist biyografi ile tanışıklığım da böyle oldu... Dolayısıyla da kendimle nesnem arasında farazi bir bağlantı kuracak bir tez yazmaya karar verdim. Böyle bir girişimin akademik boyutu ya da sınırları, ana yolun trafik kuralları olmaktan öteye gitmeyecekti. Bu çalışma, nesnenin-bir kadının özelinden yola çıkarak özneye-kendime varan bir yolculuktan başka bir şey olmayacaktı.

Bu uzun yolculukta, söz konusu özel arşivde çalışabilmem ve arşivde bulunan her türlü malzemeyi kullanabilmem hususunda bana imkân veren Prof. Dr. Murat Belge'ye, arşivden yola çıkarak tez konumun belirlenmesinde yardımcı olan ve disiplinlerarası çalışmam için bana güç veren tez danışmanım Doç. Dr. Erdem Kabadayı'ya, feminist biyografi çalışmam konusunda destek veren hocam Prof. Dr. Nazan Aksoy'a ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Edebiyat Arşivi sorumlu Sayın Sevgül Sönmez'e, arşivdeki araştırmalarım sırasında şahsıma duyduğu güven ve sağladığı iyi niyetli koşullar için teşekkür ediyorum.

İlaveten, bir yıl boyunca BİSAV'da yaptığımız Biyografi Atölyesi'ndeki ufuk açıcı katkıları dolayısıyla Doç. Dr. Abdulhamit Kırmızı'ya, yüksek lisansa devam ettiğim yıllarda işyerimdeki yokluğumu hoş gören ve beni daima yüreklendiren Prof. Dr. Celal Aksu'ya da minnetlerimi sunuyorum.

Bir başkasının hayatını anlatırken kendi hayatımı hiçe saydığım anlarda yoluma ışık tutarak kaybolmamı önleyen değerli hocam Doç. Dr. Ali Budak'a da ayrıca büyük bir şükran borçluyum. İstanbul ve Ankara'daki dostlarıma da yoldaşlıkları için...

İnsan geride bir iz bırakacaksa, en derindekini ancak onu en çok sevenler anlayabilir galiba... Kuşkusuz ki en derin gönül borcumu annem ve babam hak ediyor.

BAHAR GÖKPINAR
İstanbul, Arnavutköy, 2014

Giriş

“Tarihçiler her zaman kendi kaynaklarının mahkûmu olmuşlardır ve kadınların sesi, genellikle, geçmişin kayıtlarında susturulmuştur.”

– BRIDGET BRERETON¹

Tarihyazımında hak ettikleri yeri bir türlü alamayan özel arşivler ve terekeler, içerisinde binbir çeşit kimliği barındıran bir toplumun tarihini ne kadar yansıtabilir? Soluk bir fotoğraf ya da bir mektubun sonundaki elbise modelinin ucuna ilıştırılmış kumaş parçasından yola çıkarak bir kadının hayatına anlam yükleyebilir miyiz? Bu anlam, onun ‘tarihsel kimliği ve rolü’² dışında, söz konusu kadını ‘tarihsel bir öz-

---

1 Bridget Brereton, “Gendered Testimonies: Autobiographies, Diaries and Letters by Women as Sources for Caribbean History,” *Feminist Review*, sayı 59, Yaz 1998, s. 144.

2 Bu çalışmada, yer alan tek tırnak ‘...’ içindeki kelimeler tarafımca vurgu amaçlı olarak kullanılmış; alıntılarsa çift tırnak “...” içinde ve italik gösterilmiştir. Yalnızca mektuplardan ve arşivdeki belgelerden yapılacak alıntılar ayrıca italik olarak verilmiştir. Mektupların orijinal hali muhafaza edilmiş, anlamı bozmadığı sürece imlaya müdahale edilmemiştir. Buna ilaveten, arşivdeki malzeme Leman Hanım’ın yanı sıra çevresindeki birçok kimseye dair de mahrem bilgiler mevcuttur. Bu nedenle, gerekmedikçe mektuplarda geçen bazı isimler,

ne' ve 'yalnızca bir kadın' figür olarak nerede konumlandırılır? İki kişi arasında kaleme alınan ve bir vakit gelip de başkalarına ifşa edileceği bilinmeyen mektuplar, bir toplumun 'biyografik' tarihine ışık tutabilmemizde etken midir?

Bu soruların muhatabı, pek çok meşhur erkek akrabası arasında var-yok bir kadının büyük bir titizlikle oluşturduğu kişisel arşivi olacaktır. 19. yüzyıl Osmanlı bürokrasisinin adamı, Osmanlı mutasarrıfı Mehmed Asaf Paşa'nın kızı ve Türk siyasi tarihinin ve gazeteciliğinin önemli isimlerinden Burhan Belge'nin kız kardeşi olan Ayşe Leman Hanım³ (1900-1996), edebiyatımızın realist kalemi ve genç Cumhuriyet'in dönüşüm yolundaki gönüllü sürgünzedesi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun da karısıdır. Ailenin üç ünlü erkeği içinde, onlardan kalanı ve kendine ait olanı biriktirmeyi bir saplantı halinde alışkanlık edinmiş olan bu ilginç kadın, geride hem kendisine hem de eşine ait, saç tellerinden sigorta poliçelerine kadar pek çok detayı barındıran tuhaf bir miras bırakmıştır. Bir kız evlat, kız kardeş, eş ve elbette bir sefire olarak üstlendiği roller arasında zaman zaman gelgitler de yaşayan Leman Hanım, ardında yüzlerce fotoğraf ve mektupla dolu bir terekeyi sessizliğe gömmüştür.⁴

Bu arşivin oluşturulması ve muhafazasında Leman Hanım'ın özenli çabası inkâr edilemez. O, adeta bir arşivci bilin-

---

hem hayatta olanları incitmek hem de Leman Hanım dışındaki uzak-yakın akraba ve ahabpların mahremine müdahale etmemek amacıyla ifşa edilmemiş; bunların geçtiği yerlerde "---" işareti kullanılmıştır. Arşivden ve ikincil kaynaklardan yapılan bazı alıntılarda, belirtilen konuların dışında kalan bölümler (...) işareti ile geçilmiştir. Bazı alıntılarda ise, [ ] işareti içinde ek bilgi verilmiş ya da açıklamalar yapılmıştır. Kitabın devamında kullanılan ve referans verilen İngilizce yayınların çeviri ve yorum sorumluluğu tarafıma aittir.

3 Bu çalışmanın devamında Ayşe Leman Karaosmanoğlu'nun ikinci adı olan 'Leman' kullanılacaktır. Zira kendisi de mektup ve diğer yazılı belgelerde bu ismi tercih etmiştir.

4 Leman Hanım'ın terekesi-arşivi ile ilgili daha fazla bilgi için; <http://www.habervesaire.com/haber/1774/>; http://www.haberexpres.com/haberler/iz-le/08_04_10_herkese_acik_edebiyat_arşivi (10 Haziran 2011).

ciyle hareket etmiş, arşivde yer alan pek çok belgenin üzerine notlar düşerek, renkli kalemlerle işaretler ve tarihler koyarak bir bakıma hayatının anlatıcısının işini kolaylaştırmıştır.⁵ Örneğin, ‘T.B.M.M. Hususi’ etiketli bir zarfla gelen mektubun üzerine, “Dikkat! Atatürk’ün ağzından Yakup’a cevap (Siirt) Mahmut Bey’in mektubu”⁶ şeklinde bir ibare koyarak, muhafaza ettiği belgelerin tarihsel değerini de vurgulamaya çalışmıştır. Diğer taraftan, resmî belgelerin üzerine koyduğu notlar dışında, özel hayatıyla ilgili belgeleri de aynı itinayla saklamaya gayret etmiştir. Leman Hanım, Yakup Kadri ile tanıştıkları yıllarda çekilen bir fotoğrafın üzerine şu notu almıştır: “Dikkat!!! Yakup’la çıkan ilk resmimiz! Evlenmeden evvel! Falih Rıfkı Bey çekmiştir bu resmi, Hayrünisa sağda!”⁷ Görülüyor ki Leman Hanım hem eşi hayatta iken hem de onun ölümünden sonra hayatıyla ilgili ne varsa toplamış ve geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmaya çalışmıştır.

Leman Hanım, arşivlediği belgelerin-mektupların başkaları tarafından kullanılması konusunda çok hassas davranmıştır. İsmet İnönü tarafından Yakup Kadri’ye yazılmış olan bir mektubu, 1988’de bir gazeteci ve avukat (Mustafa Ekmekçi, Nail Gürman) araştırma maksadıyla Leman Hanım’dan almışlardır. Ancak mektubun iade edilmemesi sebebiyle Leman Hanım sinirlenmiş ve bu tepkisini başka bir mektupla, yazılı olarak dile getirmiştir:

“Sayın Avukat Nail Gürman, Gazeteci dostlarımızdan Mustafa Ekmekçi ile birlikte geldiğiniz iki yıl kadar önce sak-

---

5 Arşivdeki belgeler henüz tamamen ve sarıh bir şekilde tasnif edilemediğinden bu çalışmada kullanılan mektuplar için belge-dosya numarası verilmesi sağlıklı olmayacaktır. Ancak çalışmanın devamında arşive referans verilirken LKKÖA (Leman-Kadri Karaosmanoğlu Özel Arşivi) kısaltması kullanılacak ve eğer mevcutsa belgenin tarihi belirtilecektir.

6 Bkz. Ek 1, 2.

7 Bkz. Ek 3.

lanması gereken bir zarfa bakarken görüp aldığınız merhum eşim Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na merhum İsmet İnönü'den karşılık olarak gelen mektubun aslını bugüne kadar iade etmediniz. Size, bir kopyası olmadığını ve ileride İnönü Vakfı'na verileceğini söylediğim bu tarihi mektubun fotokopisini de göndermediğiniz gibi akibeti hakkında bir bilgi de lütfetmediniz (...) Sayın Erdal İnönü'den de duyuruca bir karşılık alamadım. Mektubun, sizin siyasi geleceğiniz yönünden bir değeri bulursa da daha önemlisi emanet olarak iadesi gereğidir.”⁸

Leman Hanım'ın hassasiyeti ile ilgili benzer bir olay da babası Mehmed Asaf Paşa'nın belgeleri ile ilgilidir. Prof. Dr. Afet İnan'ın ödünç aldığı anı defteri için Türk Tarih Kurumu'na gönderdiği mektupta, bu hassasiyetini şöyle dillendirir:

“Babam Mehmet Asafa ait 1909 yılı 31 Mart olaylarına ilişkin kimi belgeleri, (...) Sayın Prof. Dr. Afet İnan'a vermiştim (...) babamın (...) anı defterini (...) teslim etmiştim. Bu defter bugüne kadar bastırılıp yayımlanmadı. Birkaç kez hatırlatmama ve istememe karşılık alamadığım gibi tarafıma teslimi gerekirken herhangi bir açıklama da yapılmadı. İade edilmesi şartıyla verdiğim defter ve belgelerin akibeti meçhulümdür. Defteri alamadım.”⁹

Peki Leman Hanım'ın bizzat ve üstün bir dikkatle korumaya çalıştığı anıları, arşivindeki dilsiz tanıklar, neden bu kadar bekletilmiştir? G. Duby ve M. Perrot, beş ciltlik *A History of Women* (Kadınların Tarihi) serisinin ilk cildine yazdıkları “Writing the History of Women” (Kadınların Tarihi-

8 LKKÖA, 1988 (Leman Hanım'dan Nail Gürman'a yazılan mektup).

9 LKKÖA, 1988 (Leman Hanım'dan Türk Tarih Kurumu'na yazılan mektup).

ni Yazmak) başlıklı kısa girişte, kadınların anılarının korunmasının güçlüğünden bahsederler. İmha edilen özel arşivler ve devlet arşivlerinin raflarındaki boşluğun yanı sıra varislerin duyarsızlığı da bunun temel sebepleridir. Duby ve Perrot'ya göre, kadınların anıları, genellikle nesnelere (yüzük, elbise vs.) biçiminde; dış görünüşe dair hatıraları ile korunmuştur.¹⁰ Kuşku yok ki Leman Karaosmanoğlu da bir kadın olarak, sınıfsal konumu ne olursa olsun, bu değerlendirmenin içinde az veya çok yer alacaktır. Ancak esasen cevap açıktır: Eksik olan şey, “bilme isteği”dir. Kadınlar ciddiye alınmadıkları sürece ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, olayları ve sosyal değişimleri etkileyeceğine inanılmadıkça kadınların tarihi olamaz.¹¹

Lisans eğitimimin sonunda, bitirme tezi olarak seçtiğim Osmanlı aydını Emine Semiye (1864-1944) hakkında araştırma yaparken, ona dair malzemenin kıtlığından dolayı hayal kırıklığına uğradığımı söyleyebilirim. Zira bu kadın yazara ait, Osmanlı kadın dergileri ve bazı gazetelerde yayımlanmış yazıları dışında, bana onun kimliğini anlamlandırmakta yardımcı olabilecek hiçbir biyografik birikim mevcut değildi. Hayatı ve hatta ismi hakkındaki kısıtlı ve çelişkili bilgiler de cabasıydı. Bu koşullar altında onun kimliğini keşfetmenin yolu, büyük ölçüde yazılarından geçiyordu. Emine Semiye'yi ve onun Osmanlı Kadın Hareketi'ndeki rolünü, Osmanlı kadın dergilerinde yayımlanmış yazıları üzerinden anlamaya çalışacaktım ve öyle de yaptım.¹²

10 Georges Duby ve Michelle Perrot, “Writing the History of Women”, *A History of Women 1. From Ancient Goddesses to Christian Saints*, Harvard University Press, Cambridge, 1994, cilt 1, s. xiv.

11 A.g.e., s. xv.

12 Bahar Gökpınar, “The Role of Emine Semiye's Writings in the Ottoman Women's Movement,” lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi/Tarih Bölümü, İstanbul, 2008; Bahar Gökpınar, “Unutulmuş Bir Osmanlı Aydını Emine Semiye ve Onun Etrafında Şekillenen Metodolojik Çaba”, *Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu-Sempozyum Bildirileri-17-19 Nisan 2009*, haz. Fatma Türe ve